

Uttalelse 1A (foreslått trukket til fordel for uttalelse 1B)**Tittel: «På tide å temme teknologigigantene»****Forslagsstiller: Arbeidsgruppe for digital økonomi**

På tide å temme teknologigigantene

Digitale selskaper er i dag underregulert sammenlignet med alle andre sektorer. Det er det ingen grunn til å fortsette med, selv om sektoren er i stadig utvikling. Den digitale sektoren kan og bør reguleres som andre sektorer med kjente virkemidler som konsesjonsordninger og konkurranselovgivning.

Med regulering på plass kan vi bruke den datadrevne økonomien til alles beste, istedenfor å støtte oppunder store private selskapers monopol. Ytringsfrihet, personvern, forbrukervern og meningsmangfold kan kun sikres med digitalt mangfold. Det tilnærmede monopolet til dagens teknologigiganter gjør det svært vanskelig å regulere dem for viktige samfunnshensyn. Monopolene har vokst fram under manglende regulering og opprettholdes med teknisk og juridisk «lock-in». Dette kan og må vi gjøre noe med.

Forby overvåkning

I dag er det strenge reguleringer på de fleste former for overvåkning. Telefonavlytting eller å lese andres brev er forbudt, men politiet kan i noen tilfeller få lov til dette med godkjennelse fra en dommer. Det samme gjelder å kartlegge hvor folk ferdes, og videoovervåkning krever tillatelse. Helsevesenets behandling av journaler er grundig regulert, det samme er samfunnsforskeres datainnsamling.

Unntaket fra regelen er den digitale verden, der du blir kartlagt ned til minste detalj av kommersielle aktører. Kommersiell innsamling og bruk av data er i dag mindre regulert enn det en masterstudent må forholde seg til for sin datainnsamling. Det er ingen grunn til at dette skal være uregulert på denne måten. Skadevirkningene er store, både for individet og for samfunnet.

Personvernlovgivning som GDPR-reglementet er et steg i riktig retning, men langt fra nok. I dag har vi et enormt skjemavelde med individualisert ansvar, med skjemaer som må fylles ut for besøk på hver enkelt nettside (såkalte «cookie popups»). Dette er et ineffektivt kompromiss som sjelden hindrer misbruk, og i tillegg overlater det til enkeltindividet å ta ansvar for at deres egne persondata ikke blir misbrukt.

Løsningen er å snu dagens tungroddede regelverk på hodet. Innfør et generelt forbud mot digital overvåkning. For forsvarlig datainnsamling må det lages konsesjonsordninger. Under dagens system er det lettere «å be om tilgivelse enn tillatelse». Vi mener det er på tide at en må be om tillatelse først.

En umiddelbar effekt av et forbud vil være slutten på såkalt «behaviourial advertising» (som kan oversettes til personmålrettet reklame). Dette er et sentralt aspekt av spesielt Facebook og Googles dominerende posisjon, en posisjon som i dag går på bekostning av andre medier og plattformer. Denne reklamen er basert på overvåkning for å lage målrettet reklame til hver enkelt av oss.

Et forbud mot digital overvåkning vil begrense slik reklame. Dette vil ikke på noen måte hindre reklame på nettet, men gjøre at reklamen må basere seg på innholdet på nettstedet en besøker, istedenfor på innsamlede opplysninger om leseren. Dette vil styrke muligheten for annonseinntekter for redaksjonelle medier på bekostning av selgere av personopplysninger, som Google og Facebook faktisk er.

Ingen kan eie data

I utviklingen av maskinlæring og kunstig intelligens er data en helt sentral ressurs. Algoritmene må ha store mengder data om virkeligheten til å «trene på» for å kunne brukes, enten det er å forstå tale, søke på internett eller lage målrettet reklame. Det er derfor vi snakker om en «**datadrevet økonomi**».

I dag påberoper selskaper seg eiendomsretten til dataene de samler inn. Ved å lage tjenester basert på data de kontroller får de en voldsom økonomisk makt. Den utnyttes til å sikre monopoler. Dette kalles i andre sektorer for «vertikal integrasjon», en form for monopolmakt der man har kontroll over flere deler av produksjonskjeden og bruker denne til å få uforholdsmessig stor markedsrett. Historisk så er «røverbaronenes» makt gjennom kontroll av jernbane i USA på 1800-tallet det tydeligste eksemplet på hvor galt dette kan gå. Vertikal integrasjon er derfor ofte forbudt eller strengt regulert. Den digitale sektoren trenger tilsvarende reguleringer, ved at utvikling av maskinlæring, og andre typer salg og tjenester basert på innsamlede data, skilles fra eierskapet til dataene.

Data har liten verdi før de er samlet inn og behandlet. Derfor er heller ikke løsningen individuelt eierskap over ens egne data. Snarere er **data en felles ressurs som ingen kan eie**. Andre fellesressurser, som fisk, vannkraft og olje, reguleres gjennom konsesjonsordninger, der fellesskapet gir tillatelse til høsting og bruk av ressursene på demokratisk forankrede vilkår.

Å kreve en konsesjon for innsamling og behandling av alle data er nøkkelen til å regulere den datadrevne økonomien. Da kan det lages tydelige regler for hvordan data skal behandles, hva de kan brukes til, og hva som må være tilgjengelig for myndigheter, forskning, samfunnsinteresser og eventuelt konkurrenter. Dette vil kunne sikre et langt sterkere personvern enn dagens omfattende overvåkning som kan godkjennes med et klikk på en grønn «aksepter»-knapp. Tydelige retningslinjer for personvern som krav om informert samtykke, slik loven krever i dag, er et gode og bør ligge som et grunnprinsipp for konsesjoner for innsamling og bruk av persondata. Det er avgjørende å gå vekk fra dagens løsninger som

legger ansvaret for personvern i avtaler mellom individer og gigantselskaper, og over til forsvarlig og lovmessig forvaltning.

For å sikre viktige samfunnshensyn bør konsesjoner for datainnsamling gå utover rene personopplysninger. Datadrevne løsninger vil finnes i alle sektorer, men data må også her behandles som en felles ressurs. Eksempler på slike data som ikke kun er personopplysninger er Microsofts kartlegging av klikk og brukermønstre i sin programvare, Googles enorme database over nettsider, eller Ubers innsamling av trafikkdata. At disse dataene brukes til å lage bedre tjenester er nyttig, men selve dataene er likevel en felles ressurs som fellesskapet bør eie.

Ved å erklære innsamlede data som felles ressurser underlagt demokratisk kontroll vil vi i mye større grad kunne skape samfunnsnyttige tjenester basert på dem. Offentlige myndigheter og ideelle aktører vil kunne få tilgang til dataene for å utvikle tjenester som ikke vil være lønnsomme for private selskaper, og konkurrenter vil kunne lage alternative løsninger til dagens plattformer med tilgang til de samme dataene.

Ikke overlatt reguleringen til teknologigigantene

En rekke forslag har kommet for å regulere gigantselskaper som Google og Facebook, men flere av forslagene som er behandlet politisk lager særløsninger for disse selskapene snarere enn tydelig og konsekvent regulering.

Problemet med manglende skatt fra teknologigiganter må løses ved tiltak mot skatteparadis generelt, ikke med egne skatter for teknologisektoren.

Australias og Danmarks foreslåtte «lenkeskatt» for eksempel, der plattformene må betale for å lenke til innhold fra redaksjonelle medier, er et slikt steg i feil retning. Det vil være dyrt for Facebook og Google, men enda dyrere for nye konkurrenter, og er dermed i praksis en oppskrift på fortsatt monopol for de største aktørene. For små, uavhengige og ideelle medier vil «lenkeskatt» være vanskelig å inndrive effektivt. Tiltaket vil altså bare styrke de største mediehusene.

Forslag om pålegg om ulike former for filtrering - altså fjerning og/eller godkjenning av innhold - er også ineffektivt av en rekke grunner. For det første overlates makten til å regulere til selskapene selv framfor myndighetene. Det har vært foreslått positiv filtrering av «godkjente» redaksjonelle medier, tiltak mot anonyme profiler og negativ filtrering av falske nyheter, hatytringer og opphavsrettsbrudd. Slik filtrering går utover ytringsfriheten, med alt fra museer som ikke får reklamere for tusen år gammel erotisk kunst, til autoritære regimer som slår ned på meningsmotstandere, også i andre land.

Studier, inkludert Facebooks egne studier som har kommet fram gjennom lekkasjer, viser at det først og fremst er algoritmene hos aktører som YouTube og Facebook som bidrar til å forsterke spredningen av hatytringer og falske nyheter. Selskapene skryter av at de fjerner

store mengder hatytringer, men realiteten er at kun en liten prosentdel blir fjernet, mens lovlige og ofte uproblematisk ytringer blir rammet av filtrering.

Hovedproblemet oppstår altså når en håndfull store plattformer får dominere store deler av offentligheten. Reguleringer som legger til grunn at plattformene selv skal løse problemet deres dominans skaper blir som å sette reven til å vokte hønehuset.

Splitt opp plattformene

Splitt opp plattformene slik at vi ikke er avhengig av et enkelt selskap eller tjeneste. I dag kan vi ikke velge vekk teknologigigantene, fordi medier og andre aktører er helt avhengige av plattformene for å nå ut til befolkningen. Oppsplitting vil i seg selv ikke fjerne hatytringer og annet ulovlig innhold. Det vil derimot gi mindre vekt til algoritmer, og gjøre det lettere å skape vern mot dette.

Å skille eierskapet til data fra tjenestene er et viktig steg, men vi må også splitte opp selve selskapene som har vokst seg store ved å kjøpe opp konkurrenter i strid med all fornuftig konkurranselovgivning. Her støtter vi initiativene for å gjøre nettopp dette som har kommet i USA og Storbritannia.

I tillegg bør man åpne for å tvinge plattformene til å la andre bygge integrerte konkurrerende tjenester. I dag er en rekke såkalte innlåsningsmekanismer på de store plattformene, som gjør det tungvint og kostbart å velge alternativer til teknologigigantenes tjenester. Forsøk på å lage tilleggstjenester eller tjenester som interagerer med gigantenes tjenester blir stanset, enten juridisk eller teknisk. Slike tekniske og juridiske hindre som sikrer dagens «lock-in» til tjenester som for eksempel Facebook bør ikke være tillatt. Et eksempel er den såkalte «nettverkseffekten» der man ikke kan ta med seg «følgere/venner» fra Facebook til andre plattformer. Dette er det største hinderet for å etablere alternativer til Facebook i dag. Løsninger der den enkelte selv kan ta kontroll over denne typen data om seg selv, og ikke er bundet til en enkelt plattform for å bruke dem, kan legges til grunn i konsesjoner.

Med reguleringer og flere alternativer på plass kan også **virkemidler som statsstøtte** brukes for å lage samfunnsnyttige digitale tjenester (søkemotorer, bloggplattformer, sosiale media, chatte-tjenester, osv.) på lik linje med for eksempel pressestøtte eller allmennkringkasterordninger. Da vil man kunne knytte vilkår til støtten for å fremme andre formål som bruk av minoritetsspråk, kulturuttrykk og meningsmangfold, på linje med det man i dag krever på andre felt.

Attac Norge krever at:

1. Det innføres et generelt forbud mot digital overvåkning og kartlegging.
2. Det innføres en konsesjonsordning for innsamling og behandling av alle former for data, der ingen eier dataene, men man kan få lov til å samle dem inn og bruke dem på vilkår.

3. Ordninger som legger til grunn at dagens teknologigiganter skal regulere seg selv må avvises.
4. Dagens gigantselskaper må splittes opp, og tekniske og juridiske innlåsningsmekanismer som hindrer alternativer må fjernes.

Uttalelse 1B

Tittel: «På tide å temme teknologigigantene»

Forslagsstiller: Arbeidsgruppe for digital økonomi

På tide å temme teknologigigantene

Digitale selskaper, spesielt de såkalte teknologigigantene som Google, Facebook, Amazon, Microsoft og Apple, er i dag underregulert sammenlignet med alle andre sektorer. Det er det ingen grunn til å fortsette med, selv om sektoren er i stadig utvikling. Den digitale sektoren kan og bør reguleres som andre sektorer med kjente virkemidler som konsesjonsordninger og konkurranselovgivning.

Med regulering på plass kan vi bruke den datadrevne økonomien til alles beste, istedenfor å støtte oppunder store private selskapers monopol. Ytringsfrihet, personvern, forbrukervern og meningsmangfold kan kun sikres med digitalt mangfold. Det tilnærmede monopolet til dagens teknologigiganter gjør det svært vanskelig å regulere dem for viktige samfunnshensyn. Monopolene har vokst fram under manglende regulering og opprettholdes med teknisk og juridisk «lock-in». Dette kan og må vi gjøre noe med.

Forby overvåkning

I dag er det strenge reguleringer på de fleste former for overvåkning. Telefonavlytting eller å lese andres brev er forbudt, men politiet kan i noen tilfeller få lov til dette med godkjenning fra en dommer. Det samme gjelder å kartlegge hvor folk ferdes, og videoovervåkning krever tillatelse. Helsevesenets behandling av journaler er grundig regulert, det samme er samfunnsforskeres datainnsamling.

Unntaket fra regelen er den digitale verden, der du blir kartlagt ned til minste detalj av kommersielle aktører. Kommersiell innsamling og bruk av data er i dag mindre regulert enn det en **bachelor**student må forholde seg til for sin datainnsamling. Det er ingen grunn til at dette skal være uregulert på denne måten. Skadevirkningene er store, både for individet og for samfunnet.

Personvernlovgivning som GDPR-reglementet er et steg i riktig retning, men langt fra nok.

Dagens praktisering av lovverket åpner for en rekke unntak og smutthull. I dag har vi et enormt skjemavelde med individualisert ansvar, med skjemaer som må fylles ut for besøk på hver enkelt nettside (såkalte «cookie popups»). Dette er et ineffektivt kompromiss som sjelden hindrer misbruk, og i tillegg overlater det til enkeltindividet å ta ansvar for at deres egne persondata ikke blir misbrukt.

Løsningen er å snu dagens tungroddede regelverk på hodet. Innfør et generelt forbud mot digital overvåkning. For forsvarlig datainnsamling må det lages konsesjonsordninger. Under dagens system er det lettere «å be om tilgivelse enn tillatelse». Millionbøter blir bare løpende kostnader for milliarderselskaper og pålegg om forbedringer hindrer ikke skadene som alt er skjedd, og i verste fall blir det opp til den enkelte å håndheve personvernlovgivningen

gjennom rettssaker mot gigantselskaper. I stedet for slik «tilgivelse» må vi ha et system som stopper skadene før tillatelsene blir gitt.

En umiddelbar effekt av et forbud vil være slutten på såkalt «behaviourial advertising» (som kan oversettes til personmålrettet reklame). Dette er et sentralt aspekt av spesielt Facebook og Googles dominerende posisjon, en posisjon som i dag går på bekostning av andre medier og plattformer. Denne reklamen er basert på overvåkning for å lage målrettet reklame til hver enkelt av oss.

Et forbud mot digital overvåkning vil begrense slik reklame. Dette vil ikke på noen måte hindre reklame på nettet, men gjøre at reklamen må basere seg på innholdet på nettstedet en besøker, istedenfor på innsamlede opplysninger om leseren. Dette vil styrke muligheten for annonseinntekter for redaksjonelle medier på bekostning av selgere av personopplysninger, som Google og Facebook faktisk er.

Ingen kan eie data

I utviklingen av maskinlæring og kunstig intelligens er data en helt sentral ressurs. Algoritmene må ha store mengder data om virkeligheten til å «trene på» for å kunne brukes, enten det er å forstå tale, søke på internett eller lage målrettet reklame. Det er derfor vi snakker om en «**datadrevet økonomi**».

Datadrevne løsninger finnes i alle sektorer, fra landbruket til kollektivtrafikk, og går langt utover rene personopplysninger. Dagligdagse eksempler på datainnsamling som ikke kun er personopplysninger er Microsofts kartlegging av klikk og brukermønstre i sin programvare, Googles enorme database over nettsider, eller Ubers innsamling av trafikkdata. At disse dataene brukes til å lage bedre tjenester er nyttig, det er likevel ikke riktig at de skal kunne ha eierskap over dataene.

I dag påberoper selskaper seg eiendomsretten til dataene de samler inn. Ved å lage tjenester basert på data de kontroller får de en voldsom økonomisk makt. Den utnyttes til å sikre monopoler. Dette kalles i andre sektorer for «vertikal integrasjon», en form for monopolmakt der man har kontroll over flere deler av produksjonskjeden og bruker denne til å få uforholdsmessig stor markedsrett. Historisk så er «røverbaronenes» makt gjennom kontroll av jernbane i USA på 1800-tallet det tydeligste eksemplet på hvor galt dette kan gå. Vertikal integrasjon er derfor ofte forbudt eller strengt regulert. Den digitale sektoren trenger tilsvarende reguleringer, ved at utvikling av maskinlæring, og andre typer salg og tjenester basert på innsamlede data, skilles fra eierskapet til dataene.

Data har liten verdi før de er samlet inn og behandlet. Derfor er heller ikke løsningen individuelt eierskap over ens egne data. Snarere er **data en felles ressurs som ingen kan eie**. Andre fellesressurser, som fisk, vannkraft og olje, reguleres gjennom konsesjonsordninger, der fellesskapet gir tillatelse til høsting og bruk av ressursene på demokratisk forankrede vilkår.

Å kreve en konsesjon for innsamling og behandling av alle data er nøkkelen til å regulere den datadrevne økonomien. Da kan det lages tydelige regler for hvordan data skal behandles, hva de kan brukes til, og hva som må være tilgjengelig for myndigheter, forskning, samfunnsinteresser og eventuelt konkurrenter.

Ved å erklære innsamlede data som felles ressurser underlagt demokratisk kontroll vil vi i mye større grad kunne skape samfunnsnyttige tjenester basert på dem. Offentlige myndigheter og ideelle aktører vil kunne få tilgang til dataene for å utvikle tjenester som ikke vil være lønnsomme for private selskaper, og konkurrenter vil kunne lage alternative løsninger til dagens plattformer med tilgang til de samme dataene.

Det vil alltid være en balansegang mellom personvern og nyttiggjørelse av data, men dagens løsninger som legger ansvaret for personvern i avtaler mellom individer og gigantselskaper er langt fra gode nok. En grønn «aksepter»-knapp er ikke nok til å sikre informert samtykke eller gode rutiner for databehandling, og såkalt «anonymisering» har vist seg å være et blendverk.

Lovmessig forvaltning gjennom konsesjoner gir langt større rom for å sikre forsvarlig bruk av data veid opp mot samfunnsnytte, samtidig som man kan ivareta personvern.

Ikke overlatt reguleringen til teknologigigantene

En rekke forslag har kommet for å regulere gigantselskaper som Google og Facebook, men flere av forslagene som er behandlet politisk lager særløsninger for disse selskapene snarere enn tydelig og konsekvent regulering.

[Australia](#) og [Danmarks](#) foreslåtte «lenkeskatt» for eksempel, der plattformene må betale for å lenke til innhold fra redaksjonelle medier, er et slikt steg i feil retning. Det vil være dyrt for Facebook og Google, men enda dyrere for nye konkurrenter, og er dermed i praksis en oppskrift på fortsatt monopol for de største aktørene. For små, uavhengige og ideelle medier vil «lenkeskatt» være vanskelig å inndrive effektivt. Tiltaket vil altså bare styrke de største mediehusene.

Problemet med manglende skatt fra teknologigiganter må løses ved tiltak mot skatteparadis generelt, [ikke med egne skatter for teknologisektoren](#).

Forslag om pålegg om ulike former for filtrering - altså fjerning og/eller godkjenning av innhold - er også ineffektivt av en rekke grunner. For det første overlates makten til å regulere til selskapene selv framfor myndighetene. Det har vært foreslått [positiv filtrering av «godkjente» redaksjonelle medier](#), tiltak mot anonyme profiler og negativ filtrering av falske nyheter, hatytringer og opphavsrettsbrudd. Slik filtrering går utover ytringsfriheten, med alt fra [museer som ikke får reklamere for tusen år gammel erotisk kunst](#), til autoritære regimer som slår ned på meningsmotstandere, [også i andre land](#).

Studier ([1](#), [2](#), [3](#)), inkludert Facebooks egne studier som har kommet fram gjennom lekkasjer ([1](#), [2](#), [3](#)), viser at det først og fremst er algoritmene hos aktører som YouTube og Facebook som bidrar til å forsterke spredningen av hatytringer og falske nyheter. Selskapene skryter av at de fjerner store mengder hatytringer, men realiteten er at kun en liten prosentdel blir fjernet, mens lovlige og ofte uproblematisk ytringer blir rammet av filtrering.

Hovedproblemet oppstår altså når en håndfull store plattformer får dominere store deler av offentligheten. Reguleringer som legger til grunn at plattformene selv skal løse problemet deres dominans skaper blir som å sette reven til å vokte hønsehuset.

Splitt opp plattformene

Løsningen er å skape et digitalt mangfold slik at vi ikke er avhengig av et enkelt selskap eller tjeneste. I dag kan vi ikke velge vekk teknologigigantene, fordi medier og andre aktører er

helt avhengige av plattformene for å nå ut til befolkningen. Oppsplitting vil i seg selv ikke fjerne hatytringer og annet ulovlig innhold. Det vil derimot gi mindre vekt til algoritmer, og gjøre det lettere å skape vern mot dette.

Å splitte opp selve selskapene, som har vokst seg store ved å kjøpe opp konkurrenter i strid med all fornuftig konkurranselovgivning, er et viktig steg i riktig retning. Her støtter vi initiativene for å gjøre nettopp dette som har kommet fra konkurransemyndigheter i [USA](#) og [Storbritannia](#) mot nye oppkjøp og reversering av tidligere oppkjøp i sektoren.

Det er likevel viktigere å splitte opp selve plattformene, ved å tvinge selskapene til å åpne for alternative tjenester og teknologier. I dag er en rekke såkalte innlåsningsmekanismer på det store plattformene, som gjør det tungvint og kostbart å velge alternativer til teknologigigantenes tjenester. Forsøk på å lage tilleggstjenester eller tjenester som interagerer med gigantenes tjenester blir stanset, enten juridisk eller teknisk. Slike tekniske og juridiske hindre som sikrer dagens «lock-in» til tjenester som for eksempel Facebook bør ikke være tillatt. Et eksempel er den såkalte «nettverkseffekten» der man ikke kan ta med seg «følgere/venner» fra Facebook til andre plattformer. Dette er det største hinderet for å etablere alternativer til Facebook i dag.

Tilgang til digital infrastruktur og offentlighet kan ikke være underlagt enkelte private selskaper på denne måten. Snarere enn dagens plattformer, bygd opp av finanskapital som pøses inn i enkeltelskaper for å skape digitale monopoler, bør vi legge til rette for et digitalt mangfold med offentlige, kommersielle og ikke-kommersielle løsninger. For å unngå monopolisering må vi derfor stille krav om samhandling og åpenhet på tvers av ulike løsninger. Med et slikt digitalt mangfold kan vi sikre at digital infrastruktur er et offentlig gode.

Med reguleringer og flere alternativer på plass kan også **virkemidler som statsstøtte** brukes for å lage samfunnsnyttige digitale tjenester (søkemotorer, bloggplattformer, sosiale media, chatte-tjenester, osv.) på lik linje med for eksempel pressestøtte eller allmennkringkasterordninger. Da vil man kunne knytte vilkår til støtten for å fremme andre formål som bruk av minoritetsspråk, kulturuttrykk og meningsmangfold, på linje med det man i dag krever på andre felt.

Attac Norge krever at:

1. Det innføres et generelt forbud mot digital overvåkning og kartlegging.
2. Det innføres en konsesjonsordning for innsamling og behandling av alle former for data, der ingen eier dataene, men man kan få lov til å samle dem inn og bruke dem på vilkår.
3. Ordninger som legger til grunn at dagens teknologigiganter skal regulere seg selv må avvises.
4. Dagens gigantselskaper må splittes opp, og tekniske og juridiske innlåsningsmekanismer som hindrer alternativer må fjernes.
5. Offentlige virkemidler brukes for å utvikle offentlig og åpen digital infrastruktur, som søkemotorer, kart, med mer, og støtter lignende internasjonale initiativer.

Uttalelse 2A

Tittel: «Naturbaserte spekulasjonsbobler»

Forslagsstiller: Arbeidsgruppe for miljø og økonomi

Naturbaserte spekulasjonsbobler

Selskaper, banker og stater verden over føler det politiske presset for å vise at de tar klima- og miljøkrisen på alvor. Som en respons kappes de om å annonsere nye målsetninger om «netto nullutslipp» innen gitte årstall. Nøkkelordet i denne sammenheng er «netto»: svært få selskaper har planer om å redusere sine faktiske utslipp til null, men ser heller for seg en kombinasjon av utslippskutt og betaling for at deres egne utslipp skal kompenseres for gjennom reduksjoner andre steder. Slik kan oljeselskaper som Shell og Equinor eller agroindustrielle konglomerater som Nestlé og Yara smykke seg med ambisiøse løfter om utslippsreduksjoner, uten å måtte bryte med sin nåværende forretningsmodell.

Storselskapene og statenes nye miljøvyer vil dermed medføre en drastisk økning i etterspørselen etter ulike ordninger for kompensasjon av CO₂-utslipp og naturødeleggelser (også kalt *offsets*). Offsets for utslipp har eksistert lenge. Blant annet har de vært i bruk i EUs kvotemarked, men har etter hvert vist seg å ikke levere som lovet. Undersøkelser viser at utslippsreduksjoner som følge av de kompenserende prosjektene ofte uteblir, eller at utslippene faktisk øker. Ofte betaler offsets for prosjekter som ville blitt gjennomført uansett, slik at offsets i praksis medfører subsidiering av økte utslipp. Dette henger sammen med at utslippsreduksjonene nesten uten unntak er hypotetiske: Hvis de reelle utslippene fra en aktivitet er lavere enn en teoretisk «normalmengde» kan differansen mellom disse selges som offsets. Med denne logikken som utgangspunkt har det for eksempel blitt solgt/utstedt offsets for å bygge kullkraftverk som er mer effektive enn de som ville ha blitt bygd i en hypotetisk «normalsituasjon».

Kompensasjonsordninger for tap av natur har ikke vært like utbredt på grunn av vanskelighetene knyttet til sammenliknbarhet mellom ulike naturområder. Hvordan skal restaurering eller avsetning av én type natur kunne kompensere for tap av en annen type natur? I senere år har det imidlertid kommet på plass nye initiativer for å drive fram en ekspansjon i offsetting-mekanismer også på dette området. Internasjonale målsettinger om å stoppe tap av natur, slik de er uttrykt blant annet i FN-konvensjonen for biologisk mangfold, har de siste årene blitt utvannet gjennom en bevegelse mot nye mål om *netto* forbedringer i naturmangfold. Parallelt med dette har nye rammeverk blitt utviklet for å kunne knytte kompensasjonsordninger for utslipp og naturødeleggelse til omsettelige verdipapirer. Dette skiftet legger grunnlaget for nye lukrative offset-markeder, blant annet ved at storselskapene skal kunne investere i såkalte «naturbaserte løsninger» for å kompensere for utslipp av klimagasser. De kan også kjøpe restaureringskvoter å kompensere naturen de selv har ødelagt. Også disse instrumentene har så langt hatt begrenset effekt: Økosystemer og områder som avsettes som kompenserende habitater for viltlevende dyr holder for lav kvalitet eller dekker

ikke behov som erstatningsareal. Erstatningsarealer er mangelvare, også i det globale sør der de kompensierende arealene ofte hentes fra. I mange tilfeller har offsetting-prosjekter medført landran fra småbønder og urfolk ved at de presses ut av landområdene sine for å bane vei for verneområder og plantasjeskog.

Av politisk-økonomiske grunner mangler det vilje til å prise utslippskvoter og naturødeleggelser høyt nok, og resultatet er «business-as-usual». Kostnaden som selskapene må betale for utslippsreduksjoner og naturvern settes aldri høyt nok til å være til vesentlig hinder for inntjening og ekspansjon. De rike kan kjøpe seg fri fra ansvar, mens byrden ofte må bæres av «de mange» – særlig i det globale Sør.

Offsetting-systemet overfører varebytte-logikken til naturmiljøet ved å innføre abstrakte begreper som naturkapital, økosystemtjenester og forurensningsrettigheter. Disse prises og blir grunnlag for finansielle produkter vi allerede kjenner navnene på; forsikringer, derivater, futures, swap funds, blockchains og grønne aksjer. Denne finansialiseringen av klimatiltak og naturmiljø kjenner vi godt effekten av fra andre områder: Finansialiseringen gir enorme kapitalansamlinger og megaprojekter med uforutsigbare økologiske konsekvenser, innrettet for å dekke finanssektorens og selskapenes behov for inntjening, ikke naturens behov for vern eller restaurering.

Med såpass avgjørende svakheter som miljøtiltak, fremstår offsets som enda et forsøk på å unngå å gjøre noe med klimakrisa. Videre tjener de til å mate en enorm og avregulert internasjonal finanssektor. Et tiår med lave renter og offentlige støttekjøp av verdipapirer har ledet til enorme spekulative investeringer i eiendom, tech-aksjer, kryptovaluta og derivater. Nå vil UNEP legge til rette for nye runder med spekulasjon, gjennom lanseringen av instrumenter som «*Nature-backed securities*», der produktet som ledet til en internasjonal finanskrisa i 2008 nå skal brukes til å pakke sammen og omsette naturvern- og restaureringsprosjekter i finansmarkedene. En større utbredelse av slike finansinstrumenter er knyttet til alvorlig risiko for nye bølger av landran, økologisk destruktive megaprojekter og svindel, men også finansielle spekulasjonsbobler som kan gi store realøkonomiske konsekvenser når de til slutt sprekker.

Forhandlingene om en ny naturavtale under Konvensjonen om biologisk mangfold som skal foregå i år, vil være avgjørende for hvordan vi skal konfrontere naturkrisen i verden. Den kan ikke møtes med falske løsninger som lar storselskapene kjøpe seg fri fra sitt ansvar og fører en oppblåst finanssektor med nye spekulasjonsobjekter.

Attac Norge krever:

- Forbud mot *offsets* og andre mekanismer som lar rike land og storselskaper kjøpe seg fri fra ansvaret for klimautslipp og naturødeleggelser.
- Avvisning av miljøpolitiske virkemidler som bygger på verdipapirisering av natur.

Uttalelse 2B

Tittel: «Naturbaserte spekulasjonsbobler»

Forslagsstiller: Anders Ekeland, styremedlem i Attac Norge

Naturbaserte spekulasjonsbobler

Selskaper, banker og stater verden føler det politiske presset for å vise at de tar klima- og miljøkrisen på alvor. Som en respons kappes de om å annonsere nye målsetninger om «netto nullutslipp» innen gitte årstall. Nøkkelordet i denne sammenheng er «netto»: svært få selskaper har planer om å redusere sine faktiske utslipp til null, men ser for seg en kombinasjon av utslippskutt og betaling for at deres egne utslipp kan bli kompensert gjennom reduksjoner andre steder. Slik kan oljeselskaper som Shell og Equinor eller agroindustrielle konglomerater som Nestlé og Yara smykke seg med ambisiøse utslippsreduksjoner, uten å måtte redusere sine egne utslipp merkbart.

Hele ideen med offsets er feil når vi skal ikke bare til null utslipp, vi må fange CO2 fra atmosfæren, såkalte negative utslipp. Men hvis reelle reduksjoner et sted blir oppveiet av at andre fortsetter som før, så oppnår vi i beste fall at utslippene er konstante. Det som verre er at utslippsreduksjonene - praktisk talt uten unntak – er kontrafaktiske, dvs. hypotetisk utslippsreduksjoner. Man beregner en business as usual mengde med utslipp og differansen mellom disse beregnede utslipp og nye reelle utslipp som er lavere kan selges som offsets. Det er dermed gitt offsets for å bygge kullkraftverk som er mer effektive enn de som hypotetisk sett ville ha blitt bygd med business as usual.

Storselskapene og statenes nye miljøvyer vil dermed medføre en drastisk økning i etterspørselen etter ulike ordninger for kompensasjon av CO2-utslipp og naturødeleggelser (også kalt *offsets*). Offsets er var viktig i Kyotoprotokollen. De var viktige de første årene i EUs kvotemarked, men var så åpenbart en svindel at EU har blitt svært restriktive i sin bruk av dem – uten å forby dem helt. Tilbudet av offsets, dvs. svindelkvoter, var så stort at prisen ble null etter få år. Hvis det virkelig var så lett å redusere reelle utslipp, så burde ikke prisen ha blitt null. Ofte betaler offsets for prosjekter som ville blitt gjennomført uansett, slik at offsets i praksis medfører subsidiering av økte utslipp. En studie bestilt av EU-kommisjonen i 2016 viste at kun 2 % av de undersøkte prosjektene hadde høy sannsynlighet for at de *ikke* ville blitt gjennomført uten offset-finansiering.

Kompensasjonsordninger for tap av natur har ikke vært like utbredt på grunn av vanskelighetene knyttet til å dele opp og beregne verdien av ulike naturfenomen. I senere år har det imidlertid kommet på plass nye initiativer for å drive fram en ekspansjon i offsetting-mekanismer også på dette området. Internasjonale målsettinger om å *stoppe* tap av natur, slik de er uttrykt blant annet i FN-konvensjonen for biologisk mangfold, har de siste årene blitt utvannet gjennom en bevegelse mot nye mål om *netto* forbedringer i naturmangfold. Parallelt med dette har nye rammeverk blitt utviklet for å kunne konvertere naturlige fenomen til

omsettelige verdipapirer (med utgangspunkt i begrep som *økosystemtjenester*). Dette skiftet legger grunnlaget for nye lukrative off-set-markeder, ved at storselskapene skal kunne investere i såkalte «*naturbaserte løsninger*» for å lagre karbon og restaurere naturen de selv har ødelagt. Også disse instrumentene har så langt hatt begrenset effekt: Økosystemer og områder som avsettes som kompenserende habitater for villevende dyr holder for lav kvalitet eller dekker ikke behov som erstatningsareal. Erstatningsarealer er mangelvare, også i det globale sør der de kompenserende arealene ofte hentes inn. I mange tilfeller har offsetting-prosjekter medført landran fra småbønder og urfolk ved at de presses ut av landområdene sine for å bane vei for verneområder og plantasjeskog.

Fordi samfunnets eliter er redd for «gule vester» kan hverken klima- eller miljøavgifter settes så høyt at de virkelig virker. Den eneste måten en kan sette avgiftene høyt nok er ved å kytte avgiftsøkningene til kraftige omfordelingsmekanismer. Da vil de rike betale mer i avgift enn de får tilbake, mens de fleste vil tjene på at avgiftene stadig stiger og tjene på stadig stigende karbonavgift. Siden de knytter sammen kampen mot økte forskjeller, med kampen for drastiske utslippskutt må slike omfordelende bli bærebjelkene i klimapolitikken hvis den skal få oppslutning fra folk. At de rike hater progressive skatter gjør at de forsøker å kjøpe seg fri fra ansvar, mens byrden ofte må bæres av «de mange» i det globale Sør og Nord.

Offsets bare enda et forsøk på å unngå å gjøre noe med tjene til å mate en enorm og avregulert internasjonal finanssektor. Et tiår med lave renter og offentlige støttekjøp av verdipapirer har ledet til enorme spekulative investeringer i eiendom, tech-aksjer, kryptovaluta og derivater. Nå vil UNEP legge til rette for nye runder med spekulasjon, gjennom lanseringen av instrumenter som «Nature-backed securities», der produktet som ledet til en internasjonal finanskrisen i 2008 nå skal brukes til å pakke sammen og omsette naturvern- og restaureringsprosjekter i finansmarkedene. En større utbredelse av slike finansinstrumenter er knyttet til alvorlig risiko for nye bølger av landran, økologisk destruktive megaprojekter og svindel, men også finansielle spekulasjonsbobler som kan gi store realøkonomiske konsekvenser når de til slutt sprekker.

Forhandlingene om en ny naturavtale til erstatning for Konvensjonen om biologisk mangfold som skal foregå i høst vil være avgjørende for hvordan vi skal konfrontere naturkrisen i verden. Den kan ikke møtes med falske løsninger som lar storselskapene kjøpe seg fri fra sitt ansvar og fører en oppblåst finanssektor med nye spekulasjonsobjekter.

Attac Norge krever:

- Forbud mot offsets og andre mekanismer som lar rike land og storselskaper kjøpe seg fri fra ansvaret for klimautslipp og naturødeleggelser.
- Vern av natur med utgangspunkt i økosystemer og bærekraftig tradisjonsbruk, ikke finansiell spekulasjon.
- Gå imot ytterligere verdipapirisering av natur.
- Sette absolutte grenser for uttak av naturressurser

- Det settes en summarisk minstepris på en million kroner per kvadratmeter på all urørt natur. I tillegg må økologiske og estetiske verdier verdsettes. Siden vi allerede har bygget ned for mye natur så blir i praksis prisen uendelig høy i praktisk talt alle tilfeller.

Uttalelse 2C

Tittel: «Naturbaserte spekulasjonsbobler»

Forslagsstiller: Einar Hagness

Naturbaserte spekulasjonsbobler

Selskaper, banker og stater verden over føler det politiske presset for å vise at de tar klima- og miljøkrisen på alvor. Som en respons kappes de om å annonsere nye målsetninger om «netto nullutslipp» innen gitte årstall. Nøkkelordet i denne sammenheng er «netto»: svært få selskaper har planer om å redusere sine faktiske utslipp til null, men ser heller for seg en kombinasjon av utslippskutt og betaling for at deres egne utslipp skal kompenseres for gjennom reduksjoner andre steder.

Økende avgifter på karbonutslipp og strengere utslippskrav har medført en drastisk økning i etterspørselen etter ulike ordninger for kompensasjon av CO₂-utslipp og naturødeleggelser (også kalt *offsets*). Kyoto-protokollen og Paris-avtalen har grunnlagt et kvotesystem der forurenser må kjøpe utslippstillatelser med kapital som overføres til den som gjennomfører utslippsreduksjoner eller fanger CO₂. EUs system er basert på plikt. Sektorene industri, luftfart og oljeindustri er kvotepliktige. I tillegg er det etablert en rekke globale frivillige offsetsystemer. 40% av det globale BNP er nå underlagt en eller annen form for kvotehandel med klimagassutslipp. Omfanget av disse systemene gir store muligheter for svindel. Undersøkelser viser at utslippsreduksjoner som følge av de kompenserende prosjektene ofte uteblir, eller at utslippene faktisk øker. Ofte betaler offsets for prosjekter som ville blitt gjennomført uansett, slik at offsets i praksis medfører subsidiering av økte utslipp. Dette henger sammen med at utslippsreduksjonene kan være hypotetiske: Hvis de reelle utslippene fra en aktivitet er lavere enn en teoretisk «normalmengde» kan differansen mellom disse selges som offsets. Med denne logikken som utgangspunkt har det for eksempel blitt solgt/utstedt offsets for å bygge kullkraftverk som er mer effektive enn de som ville ha blitt bygd i en hypotetisk «normalsituasjon».

Det er derfor viktig å stille krav til sterke uavhengige kontrollorganer og et strengt regelverk som kan verifisere at salg av kvoter er basert på reell karbonfangst eller utslippsreduksjon, og at kjøp av kvoter er en uunngåelig og bare midlertidig kompensasjonsordning.

Kompensasjonsordninger for tap av natur har ikke vært like utbredt på grunn av vanskelighetene knyttet til sammenliknbarhet mellom ulike naturområder. Hvordan skal restaurering eller avsetning av én type natur kunne kompensere for tap av en annen type natur? I senere år har det imidlertid kommet på plass nye initiativer for å drive fram en ekspansjon i offsetting-mekanismer også på dette området. Internasjonale målsettinger om å stoppe tap av natur, slik de er uttrykt blant annet i FN-konvensjonen for biologisk mangfold, har de siste årene blitt utvannet gjennom en bevegelse mot nye mål om *netto* forbedringer i naturmangfold. Parallelt med dette har nye rammeverk blitt utviklet for å kunne knytte kompensasjonsordninger for utslipp og naturødeleggelse til omsettelige verdipapirer. Dette skiftet legger grunnlaget for nye lukrative offset-markeder, blant annet ved at storselskapene

skal kunne investere i såkalte «*naturbaserte løsninger*» for å kompensere for utslipp av klimagasser. De kan også kjøpe restaureringskvoter for å kompensere naturen de selv har ødelagt. Også disse instrumentene har så langt hatt begrenset effekt: Økosystemer og områder som avsettes som kompenserende habitater for viltlevende dyr holder for lav kvalitet eller dekker ikke behov som erstatningsareal. Erstatningsarealer er mangelvare, også i det globale sør der de kompenserende arealene ofte hentes fra. I mange tilfeller har offsetting-prosjekter medført landran fra småbønder og urfolk ved at de presses ut av landområdene sine for å bane vei for verneområder og plantasjeskog.

Den økende etterspørselen etter kvoter har ført til en eksplosiv økning i offsetprisene, hvilket skal stimulere til omstilling. Systemet er basert på at markedet skal ordne opp. Kvotene omsettes i dag hovedsakelig av private finansinstitusjoner.

Offsetting-systemet overfører varebytte-logikken til naturmiljøet ved å innføre abstrakte begreper som naturkapital, økosystemtjenester og forurensningsrettigheter. Disse prises og blir grunnlag for finansielle produkter som settes sammen til ulike verdipapirer for videresalg til investorer. Finansialiseringen legger til rette for enorme kapitalansamlinger og kan initiere megaprojekter med uforutsigbare økologiske konsekvenser, primært innrettet for å dekke finanssektorens og selskapenes behov for inntjening, ikke naturens behov for vern eller restaurering.

Et tiår med lave renter og offentlige støttekjøp av verdipapirer har ledet til enorme spekulative investeringer i eiendom, tech-aksjer, kryptovaluta og derivater. Nå vil UNEP legge til rette for nye runder med spekulasjon, gjennom lanseringen av instrumenter som «*Nature-backed securities*», der produktet som ledet til en internasjonal finanskriser i 2008 nå skal brukes til å pakke sammen og omsette naturvern- og restaureringsprosjekter i finansmarkedene. En større utbredelse av slike finansinstrumenter er knyttet til alvorlig risiko for nye bølger av landran, økologisk destruktive megaprojekter og svindel, men også finansielle spekulasjonsbobler som kan gi store realøkonomiske konsekvenser når de til slutt sprekker.

Finansindustrien som «trader» karbonkvoter annonserer at «verdiveksten er all time high». Dette er et faresignal. Finansindustriens muligheter for verdipapirisering må avvikles.

En bedre regulering av handelen med karbonkvoter må ikke legitimere utviklingen av et markedsbasert system for offsets for naturødeleggelser. Å «erstatte» natur er ikke mulig. Prosessene i et oppgravd område kan ikke gjenopprettes. Nedbygging av arealer og uttak av ressurser kan ikke kompenseres. Rehabilitering av allerede ødelagt natur kan ikke finansieres gjennom avgifter på nye naturødeleggelser.

Forhandlingene om en ny naturavtale under Konvensjonen om biologisk mangfold som skal foregå i år, vil være avgjørende for hvordan vi skal konfrontere naturkrisen i verden.

Attac Norge krever:

- Styrket regelverk og uavhengig kontroll med kjøp og salg av offsets.
- Forbud mot verdipapirisering av offsets.
- Avvisning av miljøpolitiske virkemidler som bygger på verdipapirisering av natur.

Uttalelse 3

Tittel: «Klimabevegelsen og klimatoppmøtene»

Forslagsstiller: Anders Ekeland, styremedlem i Attac Norge

Klimabevegelsen og klimatoppmøtene

I november 2021 ble det 26. klimatoppmøtet (COP26) holdt i Glasgow. Siden det ikke var noen omfattende folkelig mobilisering i det fleste land foran toppmøtet var det ikke mye konkret som kom ut av toppmøtet. At vi må slutte å utvinne og brenne fossil energi er noe alle vet, men selvsagt en fordel at verdens herskere blir tvunget til å feste denne enkle sannhet til papiret.

Den viktigste lærdommen fra Glasgow er at klimabevegelsen ikke klarte å samle seg om noen få viktige og enkle krav – og da skjer det lite. Derfor vil Attac fram mot det 27. toppmøtet arbeidet for at den norske delegasjon til COP27 går inn for følgende krav:

Attac Norge krever:

1. Forby bruk av «offsets» i internasjonal og nasjonal klimapolitikk. Offsets tvinger ikke fram reelle utslippskutt og er praksis blitt svindelkvoter, blitt avlatsbrev.
2. For å sikre ny, frisk og solid finansiering av FNS grønne klimafond så bør fossil energi i internasjonal skipsfart og flytrafikk betale en CO2-avgift. Den bør starte på 25 USD og stige med 10 USD hvert år. FNs klimafond bør primært dele ut pengene direkte til innbyggerne i det globale Sør, for å unngå at korruperte regimer bruker pengene til andre formål enn grønn omstilling og for å synliggjøre FNs klimapolitikk.
3. Hvert land må innføre en CO2-avgift på fossil energi som starter på 10 USD og stiger med 10 USD hvert år. Hvert land refordeler avgiftsinntektene på den måten landet mener er mest hensiktsmessig for å fase ut fossil energi.